Նախագծի սեղմագիր

ՀՅԴ սոցիալ – տնտեսական քաղաքականության հիմնադրույթները

Երևան
օգոստոս
2018

Նախագծի սեղմագիրը և նախագիծը մշակվել են ՀՅԴ Բյուրոյի տնտեսական հետազոտությունների գրասենյակի կողմից:

Նախագիծը դրվում է հանրային բաց քննարկման՝ հրապարակայնացնելու, առաջարկներ ստանալու և շահագրգիռ քննարկումների արդյունքներով առաջ քաշված հիմնադրույթները բարելավելու նպատակադրմամբ:

Լրամշակված նախագծի վերջնական տարբերակը ևս կհրապարակվի և ՀՀ Ազգային Ժողովի առաջիկա ընտրություններին ընդառաջ՝ հիմք կարող է հանդիսանալ ՀՅԴ նախընտրական ծրագրի համար:

Նախագծին և նրա սեղմագրին կարելի է ծանոթանալ նաև www.arfd.info/hy/?p=45879 հղումով:

Նախագծի վերաբերյալ առաջարկները կարելի է ուղարկել research@arfd.am էլեկտրոնային հասցեով:

ՀՅԴ ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒՅԹՆԵՐԸ

1. Որպես սոցիալական՝ պետությունը պետք է լիարժեք ստանձնի իր քաղաքացիների սոցիալ-տնտեսական բարեկեցության և կյանքի որակի առաջանցիկ աճի ապահովման առանցքային դերը:

Հանրության մեջ ազգային ոգու և արժեքների սերմանումը հնարավոր է միայն նրանց կենսամակարդակի բարձրացման, հոգևոր աղքատության հաղթահարման պայմաններում:

Դաշնակցության ընկալումը բխում է տնտեսական և սոցիալական բնագավառների հիմնարար արժեքներից՝ **ազատություն, արդարություն, համերաշխություն:**

Իրական ազատության կարելի է հասնել, երբ ապահովված են տնտեսական նախադրյալները, հավասար հնարավորությունները, մարդն ունի սոցիալական երաշխիքներ, որոնք ապահովում են նրա ազատ կամարտահայտությունը և որոշումներ կայացնելու հնարավորությունը:

Արդարությունը պահանջում է տնտեսությունում ստեղծված արդյունքի արդար, ոչ թե հավասար, բաշխում և վերաբաշխում: Արդարությունը սոցիալական պետության հիմքն է և

պետք է երաշխավորի հասարակության համերաշխությունը: Սա չի ենթադրում խորհրդային բացարձակ «հավասարություն» և չի հակասում աշխատանքն՝ ըստ քանակի և որակի վարձատրելու շուկայական սկզբունքին:

Համերաշխությունը լոկ բարեգործությունը չէ, այն գոյատևման և ազգի տեսլականին հասնելու գրավականն է՝ կյանքի որակի շոշափելի առաջընթացի և կայուն զարգացման ապահովման անփոխարինելի նախապայմանը:

2. Կարգավորվող շուկայական տնտեսությամբ, սոցիալական ու ժողովրդավարական երկիր ունենալու ՀՅԴ հայեցակարգը ձևավորված է երեք հիմնական սկզբունքների վրա՝

- **առաջանցիկ տնտեսական աճ,**
- **սոցիալական ներառականությունը և արդարություն,**
- **կայուն զարգացում:**

3. Տնտեսությունը պետք է զարգանա ոչ թե շուկայական, տարերային մոտեցմամբ, այլ պետք է զուգորդվի պետական անհրաժեշտ կարգավորմամբ ու տնտեսական կյանքում պետության նպատակային մասնակցությամբ և ձգտի տնտեսության առավելագույն ներուժին. շուկայի դասական «անտեսանելի ձեռքի» ուժը պետք է լիարժեք լրացվի «պետության տեսանելի ձեռքի» ուժով:

Տնտեսության ներուժը պետք է ունենա երկրի համեմատական առավելությունների ամրապնդման և նորարարական լուծումներով ընդլայնման կայուն և տեսանելի հիմք՝ երկարաժամկետում իրական գործադրումների համար անհրաժեշտ միջավայրով: Սոցիալական ներառականության և կյանքի որակի տեսանելի փոփոխության համար **անհրաժեշտ է նվազագույն մակարդակն ապահովող (միջնաժամկետում առնվազն տարեկան միջինը 7 տոկոս, երկարաժամկետում առնվազն 5 տոկոս)՝ կայուն տնտեսական աճ:**

Մեծ եկամուտ ունեցողը պետք է վճարի հարաբերականորեն ավելի շատ հարկ, քան փոքր եկամուտ ունեցողը և **հարկային քաղաքականության հիմքում պետք է դրվի «շատից շատ, քչից քիչ» սկզբունքը**, այսինքն՝ հասարակական բարեկեցությունից առավել մեծ բաժին ստացողը դրա դիմաց պետք է ավելի մեծ պատասխանատվություն ստանձնի հասարակության առաջ:

Մնհրաժեշտ է **մեծացնել տուգանքները գերիշխող դիրքի չարաշահումների համար**, նախատեսել հակամրցակցային գործողության **վնասի փոխհատուցման մեխանիզմ**, **հզորացնել** հակամենաշնորհային պայքար իրականացնող պետական մարմնի **ինստիտուցիոնալ կարողությունները**: Այդպիսի ընկերությունները օրենքի ուժով պետք է դառնան բաց բաժնետիրական ընկերություններ, որոնց **բաժնետոմսերի առնվազն 30 տոկոսը ազատ բաժանորդագրման կներկայացվի բորսայում**, ինչը կնպաստի

եկամուտների արդար բաշխմանը, կորպորատիվ մշակույթի զարգացմանը և հանրային վստահության հաստատմանը:

Բնական մենաշնորհները, որպես սոցիալական և տնտեսական զարգացումը և անվտանգությունը պայմանավորող կարևորագույն ենթակառուցվածքային մակրոգործոն, զարգացման առնվազն այս փուլում պետք է ոչ միայն անուղղակի կարգավորվեն պետության կողմից, այլև **պետք է ունենան ուղղակի պետական մասնակցություն՝** կորպորատիվ կառավարման շրջանակներում որոշումներ կայացնելու **հսկիչ փաթեթով**:

Ենթակառուցվածքային մեծ ծրագրեր նախաձեռնելիս անհրաժեշտ է լիարժեք և առարկայական հաշվարկել այդ ծրագրերի սոցիալական ու տնտեսական արդյունավետությունը, ռիսկայնությունը, և ըստ այդմ՝ **խուսափել «ենթակառուցվածքային ծուղակից»**, երբ ծրագրի փաստացի ժամկետն ու բյուջեն բազմապատիկ անգամ գերազանցում են նախահաշիվը, ինչի արդյունքում չի ապահովվում ծրագրից ակնկալված արդյունքը:

Աշխարհաքաղաքական, տնտեսական անվտանգության և արտաքին տնտեսական ռիսկերի կառավարման ճկուն համակարգ ունենալու համար **անհրաժեշտ է արտաքին տնտեսական տարբերակված քաղաքականության** իրականացումը՝ տնտեսության ինովացիոն զարգացման և մարդկային կապիտալում արդյունքահեն ներդրումների ներգրավման հիմնական նպատակներով: Ներդրումների,

տնտեսական անվտանգության հիմնական երաշխիքներից է **միջազգային չափանիշներով՝ արդար, անկախ և արդյունավետ դատաիրավական համակարգի ձևավորումը**, ներառյալ արբիտրաժային դատարանները:

Հայկական սփյուռքը պետք է դիտվի՝ որպես հենասյունային տնտեսական գործոն և այդ ներուժը պետք է արդյունավետ իրացվի **սփյուռքի հետ տնտեսական կապերի զարգացման ոլորտային ռազմավարությանը** համապատասխան:

Հայրենական ապրանքների ու ծառայությունների (հատկապես՝ զբոսաշրջության ոլորտը) **արտահանման խթանման** համար, ի լրումն առկա գործիքների, անհրաժեշտ է **ակտիվորեն և ծրագրված օգտագործել** ՀՀ դեսպանատների, հյուպատասարանների և առևտրային ներկայացուցչությունների հնարավորությունները, արտահանման սուբսիդավորումից ու ապահովագրությունից բացի՝ **ներդրնել պետական երաշխիքով առևտրի ֆինանսավորման արդի գործիքներ**:

Ներմուծման փոխարինման քաղաքականությունը չի կարող արդյունավետ լինել, եթե **գոնե պետական գնումների դեպքում նախապատվություն չտրվի տեղական արտադրողին**:

Պետական ակտիվ տնտեսական քաղաքականության համընդհանուր թիրախը պետք է ուղղված լինի նաև **աճի առաջնային բևեռների** ձևավորմանը: **Աճի բևեռներ պետք**

է լինեն՝ փոքր և միջին ձեռնարկատիրությունը, աշխատատար և գիտելիքահեն ճյուղերը, ռազմական արդյունաբերության բարձր տեխնոլոգիատար որոշ բնագավառներ՝ գնահատված իրական ներուժի լիարժեք օգտագործմամբ, զբոսաշրջության տարբեր ձևերի համար առարկայական ներուժ ունեցող բնակավայրերը, խոշոր ներդրումային նախագծերով և նոր աշխատատեղեր ստեղծող առանձին ձեռնարկությունները, հատկապես՝ սահմանամերձ, լեռնային և բարձր լեռնային բնակավայրերում:

Գյուղատնտեսության զարգացման համար անհրաժեշտ է ապահովագրված, կայուն եկամտաստեղծ և ինտենսիվ գյուղատնտեսական զբաղվածության պայմանների ու խթանների լիարժեք ձևավորում՝ **«անապահովությունից՝ կայուն զբաղվածություն» սկզբունքով**:

4. Տնտեսական աճը բարեկեցության անհրաժեշտ, բայց ոչ բավարար պայման է: Զուգահեռաբար և փոխադարձության սկզբունքով՝ տնտեսական զարգացումը պետք է անշեղորեն ուղեկցվի սոցիալական ներառականությամբ և արդարությամբ:

ՀՆԱ-ի առնվազն 25 տոկոսը, բնագավառների համար սահմանված թիրախներին ու ծրագրային առաջնահերթություններին համաչափ, **պետք է ուղղվի սոցիալական պաշտպանությանը, առողջապահությանը, կրթությանը, մշակույթին**:

Պետական **միջոցների կայուն ավելացմանը զուգահեռ**, սոցիալական կարիքների և նախատեսվող ռեսուրսների համակողմանի գնահատման հենքի վրա՝ պետք է իրականացվեն սոցիալական պաշտպանության **պետական ու համայնքային վերահմաստավորված և արդիական նոր ծրագրեր**՝ յուրաքանչյուր քաղաքացու նվազագույն սոցիալական կարիքների բավարարման վերջնանպատակով:

Առաջնային կարևորություն պետք է տրվի **աշխատաշուկայի պետական կարգավորմանը** և աշխատողների սոցիալ-աշխատանքային **իրավունքների և շահերի համալիր պաշտպանությունը**:

Զբաղվածության պետական կարգավորման ծրագրերի ակնկալվող արդյունք պետք է սահմանվի գործազուրկի **կայուն զբաղվածության ապահովումը** (երեք տարուց ոչ պակաս) այն մոտեցմամբ, որ յուրաքանչյուր շահառուի համար ծրագրով **ծախսված պետական միջոցները պետք է վերադարձվեն** զբաղված դարձած շահառուի եկամտահարկով: Կայուն զբաղվածության ապահովման տեսանկյունից հենասյունային են աշխատատար ճյուղերը, որոնք տնտեսական արդյունք ստեղծելուց բացի, ունեն էական սոցիալական նշանակություն: Պետության համար առավել նպատակահարմար պետք է լինի **աշխատատար ճյուղերի ձեռնարկությունների մասնակի սուբսիդավորումը՝ որպես անապահովության նպաստին այլընտրանք և տարածքային համաչափ զարգացման** խթանման առարկայական գործիք: Էապես կարևորվում է նաև **հաշմանդամութ-**

յուն ունեցող անձանց զբաղվաղվածության ապահովումը գործատուների համար պարտադիր ապահովման ենթակա աշատատեղերի պահանջի (քվոտաների) լիարժեք գործադրմամբ, ինչպես նաև սոցիալական ձեռնարկատիրության (սոցիալապես խոցելի խմբերի զբաղվածություն ապահովող, շահույթ չհետապնդող ձեռնարկատիրության տեսակ) կայացմամբ և զարգացմամբ:

Սոցիալական գործընկերության հարթակում իրական բանակցությունների հենքի վրա՝ **նվազագույն աշխատավարձը պետք է շարունակաբար բարձրացվի** կենսապահովման նվազագույն զամբյուղի արժեքին համաչափ, որը պետք է կայուն ապահովի **նվազագույն աշխատավարձ - միջին աշխատավարձ հարաբերակցությունը՝ 50-60 տոկոս միջակայքում**:

Սոցիալական գործընկերության համակարգի զարգացման առարկայական նախապայման և սոցիալական պետության հիմնասյուներից պետք է լինեն **իրապես անկախ, ներկայացուցչական ու հզոր արհմիությունները**՝ աշխատանքային օրեսդրության պահանջների կատարման նկատմամբ ոչ պետական վերահսկողության շրջանակներում:

ՀՀ ստանձնած միջազգային պարտավորություններին համապատասխան **պետք է ամբողջականացնել աշխատանքային օրեսդրության պահանջների կատարման նկատմամբ պետական վերահսկողական համակարգը՝**

բարձրացնելով արդյունավետությունը և բացառելով առկա ու հնարավոր կոռուպցիոն ռիսկերը:

Նվազագույն աշխատավարձի բարձրացմանը զուգահեռ **պետք է պարբերաբար բարձրացվեն նաև անապահովության նպաստների չափերը**՝ հիմքում դնելով ինչպես պետական բյուջեի աճող հնարավորությունները, սոցիալական ոլորտին հատկացվող միջոցների առաջանցիկ աճի ապահովման սկզբունքը, այնպես էլ՝ կենսապահովման նվազագույն զամբյուղի փոփոխվող արժեքը: Սակայն **անապահովության նպաստ պետք է ստանան** աղքատ այն ընտանիքները, որոնց կազմում չկան աշխատանքային տարիքի աշխատունակ անդամներ, իսկ **աշխատանքային տարիքի աշխատունակ անձանց պետք է առաջարկվի** պետական աջակցությամբ կայուն զբաղվածության ապահովում:

Կենսաթոշակային նոր համակարգի ձևավորումը պետք է հիմնված լինի հետևյալ հիմնական սկզբունքների վրա. պետության պոզիտիվ պարտավորություն, միջսերնդային և ներսերնդային համերաշխություն, գործատու, աշխատող, պետություն ամբողջական մասնակցության ապահովում, համարժեքություն՝ կենսաթոշակի չափի համար ելակետ պետք է հանդիսանա կենսաապահովման նվազագույն զամբյուղի արժեքը կամ տվյալ պահին երկրի միջին աշխատավարձի առնվազն 40 տոկոսը, օրինական աշխատանքի խթանում՝ աշխատանքային ստաժը նույնպես պետք է հաշվի առնվի թոշակի չափի որոշման համար:

5. **Կայուն զարգացումը պահանջում է, որ պետական քաղաքականությունը միտված լինի նաև կյանքի որակի հետևողական բարելավմանը, վաղվա բարեկեցության ապահովմանը, որոնց համար հենասյունային պետք է լինեն՝ ժողովրդագրությունը, կրթությունը, առողջապահությունը, մշակույթը, շրջակա միջավայրի պաշտպանությունը:**

Միայն տնտեսական աճը և սոցիալական լարվածության թուլացումը, ինքնին բավարար չեն ծայրահեղ վիճակի հասնող ժողովրդագրական հիմնախնդիրների լուծման համար: Մնհրաժեշտ է **պետական համակարգված մոտեցումների հիման վրա ձևավորել ժողովրդագրական զարգացման ռազմավարական աջակցություն**՝ ծնելիության խթանման, արտագաղթի կանխման ու ներգաղթի խթանման, տարածքային համաչափ զարգացման ու կյանքի որակի բարելավման հիմնական ուղղություններով:

Կրթական քաղաքականությունը պետք է բխի ոչ միայն աշխատաշուկայի առկա պահանջարկից, այլև **առաջանցիկ լուծումներով, որակյալ կադրերի պատրաստումը պետք է դիտարկվի**՝ որպես գիտելիքահեն և ինովացիոն տնտեսության զարգացման իրական ու կայուն հիմք: Ծառայությունների որակի ու մատչելիության երաշխիքների լիարժեք ներդրմամբ և **պետական ֆինանսավորմամբ՝ պետք է անվճար ապահովվեն** նախադպրոցական կրթությունը, հանրակրթությունը և մասնագիտական կրթությունը:

Առողջապահության ոլորտում բարեփոխումները պետք է ուղղված լինեն ծառայությունների տարբերակված և ճկուն սակագների ձևավորման համար լիարժեք խթանների ապահովմանը, արդիականացմանը, որակի ու մատչելիության բարձրացմանը, առողջապահության համակարգի ամբողջական էլեկտրոնային կառավարման գործիքների ներդրմանը, ինչպես նաև **առողջապահության պարտադիր պետական ապահովագրության փուլային ներդրմանը** նվազագույն բազային փաթեթով: **Մարզերում պետք է ձևավորվեն** Երևանի բուժհաստատություններին չզիջող բժշկական կենտրոններ:

Մշակութային ժառանգության պահպանությունը, զարգացումն ու կապիտալացումը պետք է մշտապես ուղեկցվեն պետության նպատակային աջակցությամբ: **Պետական թիրախավորված ծրագրային աջակցության** հիմքում պետք է դրվեն՝ հոգևոր աղքատության հաղթահարումը, սկսնակ ստեղծարար նորարարությունների խթանումը, մշակութային բազմազանության քաջալերումն ու հասանելիությունը, մշակութային ազգային արժեքների հետևողական միջազգայնացումը, ինչպես նաև մշակութային կրթության և գեղարվեստական դաստիարակության համար ինստիտուցիոնալ լիարժեք հիմքերի ապահովումը:

Բնապահպանական առումով ընդունելի վիճակն ապահովում է կայուն զարգացման անհրաժեշտ հիմք՝ ստեղծելով ներկա սերունդի համար համերաշխության մթնոլորտ, իսկ ապագա սերունդների համար՝ զարգացման հավասար

պայմաններ: Հետևաբար, պետական քաղաքականությունը պետք է միտված լինի **բնական ռեսուրսների գերշահագործման բացառմանը, շրջակա միջավայրի, այդ թվում՝ մարդու կյանքի և առողջության վրա բացասական ազդեցության նվազեցմանը, բնական ռեսուրսների համալիր կառավարմանը և դրանցից ստացվող եկամուտների արդար բաշխմանը**:

Վերլուծություն 1

Կարագի գնի բարձրացման պատճառները:

Մենաշնորհների դեմ պայքարի մեխանիզմները:

Վերլուծություն 2

Վառելիքային շուկայի առկա հիմնախնդիրները

և հնարավոր լուծման ուղիները ՀՀ-ում:

Վերլուծություն 3

Հյուսիս-հարավ ճանապարհային միջանցքի ներդրումային

ծրագրի առկա վիճակը և խնդիրները:

Վերլուծություն 4

Մանրածախ առևտրի համակենտրոնացման

միտումները ՀՀ-ում:

Վերլուծություն 4

Միֆեր և իրականություն

Պարտադիր կուտակային կենսաթոշակային համակարգի մասին

ՀՅԴ ԲՅՈՒՐՈՅԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԳՐԱՍԵՆՅԱԿ

ՀՅԴ Բյուրոյի տնտեսական հետազոտությունների գրասենյակը կազմավորվել է 2017 թվականի ամռան ընթացքում: Գրասենյակի գործունեության հիմնական նպատակն է Հայ Յեղափոխական Դաշնակցության քաղաքական և սոցիալ-տնտեսական մարտավարության մշակումը և իրագործման մշտադիտարկումը (մոնիտորինգը):

www.arf.am